

Rada Fundacji:

Danuta Przywara - Przewodnicząca
Henryka Bochniarz
Janusz Grzelak
Ireneusz Cezary Kamiński
Witolda Ewa Osiatyńska
Andrzej Rzepliński
Wojciech Sadurski
Miroslaw Wyrzykowski

Zarząd Fundacji:

Prezes: Maciej Nowicki
Wiceprezes: Piotr Kładoczny
Sekretarz: Małgorzata Szuleka
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członkini: Aleksandra Iwanowska

Warszawa, 31 marca 2025 r.

135/2025/MPL

**Szanowna Pani
Henryka Mościcka-Dendys
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Spraw Zagranicznych**

Szanowna Pani Minister,

Bardzo dziękuję za nadesłanie do Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka projektu ustawy o wykonywaniu orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (numer wykazu UD 177).

Przedmiotowy projekt stanowi istotny element budowania w Polsce systemu ochrony praw człowieka. Rozwiązania ukierunkowane na wykonywanie orzeczeń ETPC mogą stanowić bowiem mocny fundament realizacji zobowiązań wynikających z art. 9 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jednocześnie przyczyniają się do urzeczywistniania w praktyce zasady wyrażonej w art. 5 Konstytucji, zgodnie z którą Rzeczpospolita Polska zapewnia wolności i prawa człowieka.

Działania ukierunkowane na wykonywanie orzeczeń ETPC przyczyniają się także do zwiększenia efektywności systemu ochrony praw i wolności obywatelskich wynikającego z Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Bez nich ochrona gwarantowana Konwencją byłaby znacznie słabsza, by nie powiedzieć iluzoryczna.

Efektywny system wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka to także istotna szansa na rozszerzenie spektrum oddziaływania orzeczeń ETPC i uniknięcie powtarzania się naruszeń w przyszłości. Historia praw człowieka w Polsce pisana jest przykładami spraw, w których można byłoby uniknąć naruszenia przepisów Konwencji, gdyby organy władzy publicznej stosowały się do już wydanych wyroków ETPC i wprowadziły w związku z nimi odpowiednie zmiany prawne lub zmiany w zakresie praktyki stosowania prawa.

O potrzebie wprowadzenia jasnych mechanizmów wykonywania wyroków ETPC świadczą też doświadczenia ostatniej dekady, w której wiele orzeczeń ETPC pozostawało niewidocznymi dla organów władz publicznych¹. Podejmowane przez nie działania miały zaś jedynie pozorować proces wykonywania orzeczeń strasburskich. Nie szła za nimi żadna krytyczna refleksja co do polskiego prawodawstwa i praktyki stosowania prawa.

Dlatego też omawiany projekt należy ocenić pozytywnie. Nawet mając na uwadze to, że zawiera on w dużej mierze regulacje o charakterze technicznym, a część z przyjmowanych rozwiązań funkcjonuje już jako dobra praktyka organów władzy publicznej.

¹ Zob. szerszej: <https://hfhr.pl/aktualnosci/interwenujemy-ws-niewykonywania-wyrokow-etpc-przez-polske>

Przyjęcie omawianego projektu jawi się jako krok w dobrą stronę. Pozwala on bowiem zebrać w jednym miejscu i uporządkować materię związaną z wykonywaniem wyroków ETPC. Jednocześnie zawiera pewne rozwiązania, które nie były dotąd wprost opisane w polskim systemie prawnym, co skutkowało pozostawieniem zbyt dużej swobody organom władzy publicznej w procesie wykonywania orzeczeń ETPC.

Wreszcie istotne jest, aby polskie dobre praktyki w zakresie wykonywania wyroków ETPC znalazły zakotwiczenie ustawowe, a nie zależały wyłącznie od dobrej woli osób piastujących stanowiska organów władzy publicznej. W tym kontekście za szczególnie ważne należy uznać precyzyjne uregulowanie kwestii wykonywania przez organy władzy publicznej środków tymczasowych orzeczonych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka.

Zakres ustawy

Przedmiotowy projekt ustawy dotyczy wyłącznie wykonywania orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Bez wątplenia z punktu widzenia Polski system Rady Europy stanowi najefektywniejszy środek ochrony praw człowieka. Projektując regulacje w tym zakresie, nie można jednak nie mieć na uwadze tego, że system ten nie jest jedynym systemem skargowym, z którego korzystają jednostki, dochodząc przeciwko Polsce ochrony swoich praw i wolności.

Przykładem takiego mechanizmu jest chociażby procedura rozpatrywania zawiadomień przez Komitet Praw Człowieka ONZ, uregulowana w Protokole Fakultatywnym do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych². Wśród innych mechanizmów skargowych ratyfikowanych przez Polskę wymienić można ten opisany w Protokole Fakultatywnym do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet³, art. 14 Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej⁴ czy art. 22 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania⁵.

Mimo znacznie mniejszej skali wykorzystywania przez obywateli Polski tych mechanizmów skargowych, istotnym wydaje się, aby procedura wykonywania orzeczonych nimi środków również była regulowana prawnie. Stąd, zdaniem Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, rozważenia wymaga uregulowanie tej kwestii w przedmiotowej ustawie. Krok taki pozwoliłby zagwarantować, że zalecenia wydawane przez właściwe Komitety zostaną wdrożone do krajowego porządku prawnego.

Podobnie rozważenia wymaga stworzenie procedury stałego monitorowania wykonywania przez Rzeczpospolitą Polską rekomendacji organów międzynarodowych kierowanych do władz Polski przy okazji sprawozdań okresowych w rodzaju *Universal Periodic Review* czy sprawozdań przedkładanych właściwym Komitetom, np. Komitetowi Praw Dziecka. Dotychczasowa praktyka funkcjonowania tych mechanizmów wskazuje, że aktywność władz Rzeczypospolitej Polskiej sprowadza się przede wszystkim do przedłożenia właściwego sprawozdania i uczestnictwa w spotkaniu z Komitetem. Za działaniami tymi nie idzie jednak próba odpowiedzi na problemy dostrzeżone w sprawozdaniach danego Komitetu i wykreowane przez nie rekomendacje. Sprawia to, że w przypadku

² Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych, uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku (Dz. U. z 1994 r. Nr 23, poz. 80).

³ Protokół Fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 6 października 1999 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 248, poz. 2484).

⁴ Międzynarodowa Konwencja otwarta do podpisu w Nowym Jorku dnia 7 marca 1966 r. (Dz. U. z 1969 r. Nr 25, poz. 187).

⁵ Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378).

niektórych obszarów tematycznych Rzeczpospolita Polska wciąż boryka się z tymi samymi problemami. W ocenie HFPC, zasadnym wydaje się uregulowanie na poziomie ustawowym mechanizmu programowania działań, w tym działań legislacyjnych, na podstawie problemów i rekomendacji dostrzeżonych przez właściwe Komitety. Działania tego rodzaju przyczyniłyby się efektywnie do zwiększenia stopnia przestrzegania prawa międzynarodowego przez Polskę, a przez to realizowałyby postanowienia art. 9 Konstytucji.

Zespół do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Projekt reguluje kwestie funkcjonowania Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który już obecnie działa w strukturze MSZ. Zgodnie z projektowanym art. 5 ust. 5 minister właściwy do spraw zagranicznych określi w drodze rozporządzenia zadania i tryb działania oraz skład Zespołu.

Z punktu widzenia efektywności realizacji zadań Zespołu zasadnym wydaje się zagwarantowanie możliwości wejścia w jego skład lub brania udziału w jego posiedzeniach przedstawicieli podmiotów zewnętrznych względem Ministerstwa Spraw Zagranicznych, w tym reprezentantów samorządów zawodowych zawodów zaufania publicznego oraz organizacji społecznych. Jednocześnie Zespół powinien być także istotnym forum współpracy na linii Ministerstwo Spraw Zagranicznych – Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, co pozwoliłoby w większym stopniu włączyć konkluzje wynikające z orzecznictwa ETPC w proces kształcenia przyszłych sędziów i prokuratorów.

Szczególne środki indywidualne

Projekt przewiduje, że wykonanie wyroku lub decyzji Trybunału w zakresie szczególnych środków indywidualnych polegać będzie na przywróceniu stanu zgodnego z Konwencją lub zakończeniu stanu niezgodnego z Konwencją albo naprawieniu jego skutków. Jednocześnie nakazuje w projektowanym art. 6 ust. 2 uwzględniać zasądzone słuszne zadośćuczynienie przy ocenie, czy szczególne środki indywidualne są niezbędne. Rozwiązanie to jest uzasadniane przez projektodawców tym, że w wielu wypadkach wypłata słusznego zadośćuczynienia może sama w sobie zapewnić naprawienie konsekwencji naruszenia poprzez ich finansowe wynagrodzenie.

Sytuacje tego rodzaju niewątpliwie będą miały miejsce, podobnie jak sprawy, w których wypłata zadośćuczynienia nie zapewni *restitutio in integrum* skarżącego. Dlatego też, w ocenie HFPC, kwestia zasądzonych słusznego zadośćuczynienia nie powinna być jedynym elementem badanym przy ocenie zakresu projektowanych środków indywidualnych ukierunkowanych na wykonanie orzeczenia. Przepisy projektu powinny odwoływać się również do charakteru naruszenia stwierdzonego orzeczeniem Trybunału oraz osobistej sytuacji skarżącego. W skrajnym wypadku może się bowiem okazać, że projektowana regulacja, z uwagi na jej niefortunne sformułowanie, posłuży jako wymówka do niepodjęcia względem skarżącego określonych działań faktycznych lub prawnych.

Prezentowanie stanowiska w toczących się postępowaniach krajowych

Projekt przewiduje uprawnienie dla ministra właściwego do spraw zagranicznych do prezentowania w związku z wykonywaniem orzeczenia Trybunału stanowiska w toczących się postępowaniach krajowych. Te ostatnie nie są w żaden sposób definiowane, co pozwala na przyjęcie, że termin ten odnosi się do wszystkich kategorii postępowań, w tym również postępowań sądowych.

Kompetencji Ministra właściwego do spraw zagranicznych odpowiada wymóg odniesienia się przez organ prowadzący postępowanie (w tym sąd) do przedłożonego MSZ stanowiska w terminie dwóch miesięcy od jego otrzymania. Zgodnie z treścią projektu brak uwzględnienia propozycji lub uwag ministra właściwego do spraw zagranicznych wymagać będzie uzasadnienia.

W ocenie HFPC, omawiane rozwiązanie może budzić wątpliwości z punktu widzenia treści art. 10 oraz 173 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w zakresie w jakim odnosi się ono do postępowań sądowych. Rozwiązanie to jest także wątpliwe w perspektywie niezależności prokuratorów oraz decyzji podejmowanych przez nich w ramach postępowań przygotowawczych.

Formularz płatności

Zgodnie z treścią projektu dyspozycji płatności słusznego zadośćuczynienia dokonuje się na uwierzytelnionym formularzu płatności otrzymanym od ministra właściwego do spraw zagranicznych na potrzeby wykonania danego wyroku lub decyzji. Uregulowanie to uzasadniane jest potrzebą zapobieżenia możliwości dokonania wypłaty na rzecz osób nieusprawionych, które zgłosiłyby się do Ministra właściwego do spraw zagranicznych z roszczeniem o wypłatę po zapoznaniu się z orzeczeniem Trybunału w publicznie dostępnej bazie orzeczeń Trybunału „HUDOC”.

W ocenie HFPC, rozwiązanie przyjęte w treści projektu jest przykładem nadmiernej formalizacji procesu wypłaty słusznego zadośćuczynienia. Może również spowodować efekt odwrotny od zamierzonego, a więc zaistnienie sytuacji, w których aparat administracyjny Ministra Spraw Zagranicznych zaniecha należytej weryfikacji danych osoby wnioskującej o wypłatę zadośćuczynienia, weryfikując jedynie to, czy żądanie wypłaty zostało przedstawione na stosownym formularzu.

Wydaje się, że lepszym rozwiązaniem byłoby omówienie na gruncie ustawy wymogów formalnych wniosku o wypłatę zadośćuczynienia, w tym wskazanie okoliczności, które należałoby w takim wniosku wskazać i które znane byłyby wyłącznie stronom postępowania przed ETPC. Alternatywnie, rozważenia wymaga wejście w porozumienie z organami Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i wykorzystanie możliwości jakie daje system eComms do wymiany informacji dotyczącej wypłaty Skarżącemu słusznego zadośćuczynienia.

Tłumaczenia orzeczeń

Pozytywnie ocenić należy wskazanie w ustawie organu odpowiedzialnego za tłumaczenie na język polski orzeczeń Trybunału zapadłych w sprawach polskich. Pozwoli to na uniknięcie sytuacji rozproszenia kompetencyjnego, w którym za tłumaczenie orzeczeń, mocą pewnego zwyczaju, odpowiadało kilka organów, ale bez precyzyjnego wskazania, który z nich i jakie orzeczenia powinien tłumaczyć.

Rozważenia wymaga także wprowadzenie kompetencji dla ministra właściwego do spraw zagranicznych do zarządzania tłumaczenia orzeczeń Trybunału zapadłych przeciwko innym państwom, w wypadkach, w których orzeczenia te dotyczyłyby zagadnień istotnych z punktu widzenia polskiego systemu prawnego (vide sprawa *Guðmundur Andri Ástráðsson p. Islandii*) lub zostały rozstrzygnięte przez Wielką Izbę Trybunału. Działanie to niewątpliwie przyczyniłoby się do lepszego poznania standardów Konwencji, w tym zwłaszcza pośród osób niedysponujących dostateczną znajomością języka francuskiego oraz angielskiego.

W kontekście zasad rozpowszechniania tłumaczeń orzeczeń Trybunału opisanych w art. 21 ust. 5 projektu istotnego rozważenia wymaga wykorzystanie do tego celu sieci koordynatorów do spraw współpracy międzynarodowej i praw człowieka, o których mowa w art. 16b i 16d ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶.

⁶ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 334 z późn. zm.).

Minister Spraw Zagranicznych powinien także otrzymać ogólną kompetencję do podejmowania działań na rzecz upowszechniania dorobku orzeczniczego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Tryb opracowania planu działania

Zgodnie z art. 23 Projektu w terminie trzech miesięcy od daty, w której wyrok Trybunału stał się ostateczny, organ wiodący w sprawie wykonania wyroku Trybunału przedstawi Ministrowi Spraw Zagranicznych plan działań zawierający m.in. informacje o planowanych środkach indywidualnych oraz analizę prawa i praktyki jego stosowania. Następnie w terminie sześciu miesięcy od dnia uzyskania przez wyrok Trybunału charakteru ostatecznego minister właściwy do spraw zagranicznych przekazuje plan działania Komitetowi Ministrów.

W ocenie HFPC, okres pomiędzy przygotowaniem planu działania przez organ wiodący a wystąpieniem go Komitetowi Ministrów Rady Europy powinien również zostać poświęcony na skonsultowanie propozycji wskazanych w planie działania z innymi interesariuszami, w tym z przedstawicielami szeroko pojętego społeczeństwa obywatelskiego. Proces taki, zdaniem HFPC, pozwoliłby w większym stopniu odpowiedzieć na oczekiwania strony społecznej w zakresie wykonania danego orzeczenia. Umożliwiłoby to także zminimalizowanie ryzyka wystąpienia sytuacji, w której środki indywidualne i generalne ujęte w planie działania znacząco różnią się od tych proponowanych przez stronę społeczną, co niekiedy prowadzi do konieczności ponownego przedkładania Komitetowi Ministrów Rady Europy planu działania w danej sprawie i tłumaczenia go na język oficjalny Rady Europy.

Wymóg przeprowadzenia konsultacji publicznych w formie pisemnej albo zorganizowania spotkania zespołu roboczego poszerzonego o przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego nie musiałby być przy tym obowiązkowy, ale zależny od znaczenia tematyki poruszanej w danym orzeczeniu oraz zakresu planowanych środków generalnych. Wydaje się, że nie ma potrzeby organizowania tak dalekich konsultacji w sprawach powtarzalnych, w zakresie których nie trzeba wprowadzać do krajowego porządku prawnego szerszych środków generalnych.

Co więcej, tryb opracowywania planu działania oraz komunikowania go Trybunałowi powinien także przewidywać po stronie władz publicznych obowiązek odniesienia się do komunikacji organizacji społecznych przedkładanych Komitetowi Ministrów Rady Europy na podstawie reguły 9 Reguł Komitetu Ministrów w sprawie nadzoru nad wykonywaniem wyroków i warunków ugód sądowych⁷.

Oba wzmiankowane rozwiązania kreowałyby dodatkową przestrzeń do prowadzenia dialogu w zakresie wykonywania orzeczeń ETPC, gwarantując transparentność całego procesu oraz ograniczając do niezbędnego minimum udział czynnika politycznego w procesie wykonywania orzeczeń strasburskich⁸. Taki sposób uregulowania tej materii odpowiadałby także rekomendacjom Rady Europy. W tym kontekście odwołać się można do stanowiska Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy⁹, które niedawno zaleciło wzmocnienie systemu ochrony praw człowieka, poprzez m.in. promowanie roli parlamentów krajowych, krajowych organów ochrony praw człowieka oraz organizacji społecznych w monitorowaniu zgodności systemu krajowego z Konwencją oraz orzeczeniami Trybunału.

⁷ Komitet Ministrów Rady Europy, [Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements](#).

⁸ W tym kontekście zob. A. Bodnar, *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, Warszawa 2018.

⁹ Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, [Recommendation 2245 \(2023\) The Reykjavik Summit of the Council of Europe – United around values in the face of extraordinary challenges](#).

Inne zaobserwowane problemy

Zdaniem HFPC, gruntownego rozważenia wymaga wprowadzenie do postępowania cywilnego rozwiązań prawnych, które pozwalałyby na wznowienie postępowania po wydaniu orzeczenia przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Zgodnie z obecnie obowiązującym stanem prawnym w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego brak jest wprost regulacji, która stanowiłaby odpowiednik art. 540 § 3 k.p.k., zgodnie z którym postępowanie wznowia się na korzyść oskarżonego, gdy potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską.

Ponadto, z ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika, że ostateczny wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w którym stwierdzono naruszenie prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy przez sąd, zagwarantowanego w art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej dnia 4 listopada 1950 r. w Rzymie (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), nie stanowi podstawy wznowienia postępowania cywilnego¹⁰.

Uzasadnieniem ma tu być wzgląd na stabilność i pewność obrotu prawnego, która uległaby uszczerbkowi na skutek wprowadzenia rozwiązań pozwalających na wznowienie postępowania cywilnego¹¹. Nie negując potrzeby ochrony stabilności obrotu prawnego, należy zauważyć, że sprawy rozpoznawane zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego mają bardzo zróżnicowany charakter.

Obok postępowań o charakterze nieprocesowym, w których interesy uczestników nie muszą być nawet sprzeczne, występują wśród nich również sprawy sporne, w tym sprawy skierowane przeciwko organom władzy publicznej. Dotyczą one m.in. szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, szkody wyrządzonej wydaniem aktu normatywnego oraz szkody wynikającej ze zgodnego z prawem wykonywanie władzy publicznej. W ocenie HFPC, nie ma konstytucyjnych podstaw do tego, aby tego rodzaju spory, przy rozpoznawaniu których doszło do naruszenia np. rzetelności postępowania, w tym np. prawa do obrony skarżącego, korzystały z ochrony związanej ze stabilnością obrotu prawnego i nie podlegały w ogóle wznowieniu postępowania po tym, jak ETPC stwierdzi naruszenie Konwencji. Fundacja stoi na stanowisku, że organy władzy publicznej w sporach dotyczących wykonywania władztwa publicznego nie powinny zasłaniać się tego rodzaju wartościami dla zapobieżenia pełnemu zadośćuczynieniu jednostce, która została pokrzywdzona naruszeniem postanowień Konwencji.

Za koniecznością przyjęcia w Kodeksie postępowania cywilnego możliwości wznowienia postępowania wskutek rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską przemawia także fakt wykorzystywania tej procedury w postępowaniach o charakterze punitywnym. W tym kontekście wymienić można m.in. postępowania prowadzone na gruncie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich¹² oraz postępowania o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub

¹⁰ Uchwała SN(7) z 30.11.2010 r., III CZP 16/10, OSNC 2011, nr 4, poz. 38.

¹¹ Uchwała SN(7) z 30.11.2010 r., III CZP 16/10, OSNC 2011, nr 4, poz. 38.

¹² Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 978 z późn. zm.).

wolności seksualnej innych osób¹³. Postępowanie te są obecnie lub były już w przeszłości przedmiotem spraw, w których skarżący podnosili względem Polski zarzut naruszenia art. 6 Konwencji.

Przemawia to za uregulowaniem kwestii wznowienia postępowania cywilnego w sytuacjach, w których potrzeba taka wynika z rozstrzygnięcia organu międzynarodowego działającego na mocy umowy międzynarodowej ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską. Zdaniem HFPC, możliwe jest takie skonstruowanie podstaw wznowienia postępowania cywilnego, które z jednej strony uwzględniałoby specyfikę spraw zawistych w postępowaniu cywilnym, a z drugiej gwarantowałoby przynajmniej w pewnego rodzaju sprawach pełne zadośćuczynienie interesom skarżącego, co do którego ETPC orzekł o naruszeniu postanowień Konwencji.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Maciej Nowicki

Prezes Zarządu

[podpisano elektronicznie]

¹³ Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1689).